

ΠΟΛΙΤΕΙΑΙΣ

Λάρισσα

57. Η Λάρισσα, και Λάρσσα, τούρκικα Γενίσεχερ, πολιτεία μεγάλη (με) έως 5000 σπήτια, εις καλήν τοποθεσίαν, επάνω εις τους δεξιούς όχθους της Σαλαμβριάς, Μητρόπολις της Θετταλίας περίφημη και παλαιότατη από τον μυθικόν αιώνα, κτίσμα του Αχρισίου βασιλέως του Άργους, ο οποίος την είχε κτίση εν έτει 2745 από κτίσεως κόσμου, και 2763 προ Χριστού, και την είχε ονομάση από την Λάρισσαν, θυγατέρα του Πελασγού.

58. Είναι λαθευμένοι, όσοι λέγουν, ότι αυτή είναι καινούργια με το να ήτον και άλλη παλαιά τρεις ώραις ξέμακρα απ' αυτήν κατά το νοτιοδυτικόν, όπου σώζονται αληθινά πολλά παλαιά πράγματα, αλλά φαίνεται να ήτον η Σκότουσα.

59. Αυτήν την απόδειξιν της Παλαιόλαρσσας, την έλαβαν από την τούρκικην ονομασίαν Γενίσεχερ, οπού θα ειπή καινούργια πολιτεία, εξ αιτίας οπού την εξανακαινούργωσαν οι Τούρκοι, όταν την εξουσίασαν. Επειδή όλοι οι Γεωγράφοι παλαιοί και νέοι γράφουν σύμφωνα, ότι η Λάρισσα ευρίσκεται επάνω εις τους όχθους της Σαλαμβριάς, και η άλλη είναι ξέμακρα από το ποτάμι τρεις ώραις, ούτ' ημπορούμεν να ειπώμεν, ότι εκείνο άλλαξε το ρεύμα του, επειδή όλος ο τόπος εκείνων των μερών είναι ρεβενήσιος.

60. Εκτός απ' αυτό ευρίσκονται εις την Λάρισσαν εις τα υψηλώματα και πολλάς μαρτυρίας της παλαιότητός της, θεμέλια παλαιοκάστρου, και παραχωμένα και εις την όψιν της γης. Εις τον Τρανόν μαχαλάν ευρίσκονται αρκετά οσπήτια κτισμένα επάνω εις τέτοια θεμέλια. Εις τον τόπον, οπού κάθε Κυριακή γίνεται το Παζάρι, φαίνονται έως εις την όψιν της γης. Ομοίως και εις τον Παράσχον μαχαλάν εις μέρος, (οπού το ονομαζόμενον (ζουν) Καλεάσι, από το κάστρον τούρκικα καλεά και εις άλλα μέρη. Ακόμη σιμά εις το Ξυλοπάζαρον εις ένα πλάγιον τόπον φαίνονται σημάδια παλαιού θεάτρου.

61. Ευρίσκονται κάποτε και κάτι παλαιομονέδαις ασημένιαις και χαλκωματένιαις χωμέναις εις την γην. Καθώς εις τα 1810 ένας τρανομαχαλιώτης σκάπτωντας εις το οσπήτι του, να ανοίξη πηγάδι, ευρήκε μερिकाίς τέτοιες χαλκωματένιαις, αι οποίαις επαρομοιάζαν με τον οβολόν, οπού οι παλαιοί έβαναν εις το στόμα του απεθαμμένου, δια να τον δώση τον καϊκτζήν (Χάρωνα) κανένα όμως σημάδι δεν εφαινετο εις αυταίς, επειδή από την σκουριάν είχαν καταφαγωθή, και ήταν όλαις μαζί κολημέναις, ωσάν τόπι. [...]

† 68. Αυτή η πολιτεία την σήμερον κανένα κτίριον θεωρίας άξιον δεν έχει, έξω από μερικά τζιαμιά, και ένα χαμάμι μολυβδοσκέπαστα. Είχε και ένα αξιόλογον μπεζεστένι μολυβδοσκέπαστον κτίριον από τον καιρόν της εξουσίας των χριστιανών, αλλ' εις μίαν πυρκαϊάν εις τα 1799 εκάηκεν από την ανοησίαν του φυλακάτορος και τώρα μόνον τα (κτίριον) τείχη σώζεται και μερικοί κουμπέδες: ομοίως και το κτίριον του μενζέλ χανέ χριστιανικόν.

✕ 69. Κατοικείται από Τούρκους, χριστιανούς, και Εβραίους, εκατοικείτο έναν καιρόν και από ολίγους Αρμενίους, αλλά μερικοί απ' αυτούς απέθαναν από ένα θανατικόν, οπού τότε είχε ακολουθήση εις αυτήν, οι δε επίλοιποι εκορπίσθησαν εις άλλα μέρη.

✕ 70. Οι Τούρκοι ήτον και είναι περισσότεροι από ταις άλλαις φυλαίς, και έως εις έναν καιρόν πλουσιώτατοι, μερικοί είχαν χρηματίση κατά καιρούς ονομαστοί με βασιλικά αξιώματα εις την Κωνσταντινούπολιν και εις άλλα μέρη. Είχαν πολλότατα υποστατικά, όλα δηλ. τα χριστιανικά περίχωρα με κατοίκους ζευγίταις, μαζί με τους οποίους εμείραζαν ταις σοδιαίς.

71. Σημάδια της πλουσιότητός των είναι τα διάφορα κτίρια, οπού με έξοδά των είχαν κάμη, τζιαμιά μολυβδοσκέπαστα από τα οποία το του Χασάν Πέη οπού ευρίσκεται επάνω εις τους όχθους του ποταμού προς δυσμάς και σιμά εις το γεφύρι, ομοίως και το του Ομέρ Πέη αδελφού του ειρημένου οπού ευρίσκεται κοντά εις το ποτάμι προς (το βόρειον) βοράν έχουν τα πρωτεία εις τα τούρκικα κτίρια, πολλά και μακρινά καλδηρίμια εις τα περίχωρα, γεφύρια, βρύσαις, φέροντες το νερόν από μακρινά μέρη. Καθώς ένας επιχειρισθήκε με έξοδά του να φέρη μέσα εις την πολιτείαν ένα νερόν από το χωρίον Χασάμπαλη, οπού απέχει τρεις ώραις κατά το ανατολικόβόρειον. Και κάποιος Οσμάν πασιάς, οπού είχε κάμη το γεφύρι εις τον Μπαμπάν, εβάλληκε να φέρη το Κεφαλόβρυσον, οπού αναβρά αντίκρυ από τον Ζάρκον, και απέχει 6 ώραις κατά το δυτικόν, αλλά φθάνωντας έως έξω από την πολιτείαν απέθανε, και έμεινε το έργον ατελείωτον.

72. Τώρα όμως είναι έως 30 χρόνια, αφ' ου άρχισαν να ξεπέσουν από την παλαιάν τους δόξαν, και παραολίγοι σώζονται με ολιγώτερα υποστατικά και προνόμια. Είναι και πολλοί απ' αυτούς πραγματευταί και τεχνίταις, παπουτζίδες, σαράτζιδες, μπαρμπέριδες, και ανυφαντάδες, οπού υφαίνουν εκείνα τα αξιόλογα μπουχασιά, από τα οποία κάποτε φέρονται μερικά και εις την Κωνσταντινούπολιν, και πωλούνται με καλήν τιμήν, αλλ' εκεί το πλειότερον με όνομα Γενίσεχερ μπουχασί, πωλούνται εις την ιδίαν τιμήν και άλλων μερών κατώτερα μπουχασιά.

✕ 73. Όλοι σχεδόν οι Λαρισσινοί Τούρκοι είναι θηριώδεις, και εις άκρον βάρβαροι, αγκαλά όλον πασχίζουν να πολιτευθούν, αλλά το φυσικόν των είναι αμετάβλητον: δια καν τίποτες ανάφτουν, υβρίζουν, δέρνουν, και τέ-

λος πάντων σκοτόνουν τον μη Τούρκον. Επικινδύνου εις ταις συναναστροφαις των, και ριψοκινδύνου. Έχουν 26 τζιαμιά, και (άλλα πολλά): έως 50 μετζήτια.

+ 74. Των χριστιανών αι φαμηλιαίς είναι έως 500: Οι πλειότεροι πραγματευταί με μικράν κατάστασιν, και οι άλλοι τεχνίταις, γουναράδες, χρυσικάδες, ανυφαντάδες, μπουγιατζίδες, μπασματζίδες, σχοινιάδες, ραπτάδες και παπουτζίδες. Αρχισαν τώρα να δουλεύουν και σαπούνι.

+ 75. Οι περισσότεροι σχεδόν Λαρισσινοί χριστιανοί είναι ξενομαζώμα-~~χ~~ χτα, πλην γενικώς όλοι μετέχουν από τα ήθη των εντοπίων Τούρκων, αμαθείς, στασιώδεις, φθονεροί, και παντελώς ανίδεοι. Ελληνικόν σχολείον δεν έλαβαν ποτέ όρεξιν να συστήσουν, καθώς πρέπει, αλλά μόνον τυφλοπαιδαγωγεία, και αφ' ου τα παιδιά των με πολλούς κόπους εξοδεύουν 4,5 χρόνια εις τα κοινά, καθώς τα λέγουν, γράμματα, έως ου να μάθουν το οκτώηχι και το ψαλτήρι, και να φθάσουν έως εις τον Άγιον Απόστολον, δια να ημπορέσουν να κανοναρχήσουν εις την εκκλησίαν, και έως ου να σημαδεύσουν κανα δυο κλούτσαις, μονόφορα τα ξεσχολούν, χωρίς να ηξεύρουν ούτε το όνομά των καν να καλογράψουν. [...]

+ 78. Αι ενοριαίς των Ιερέων είναι 14. Οι Ιερείς των Λαρισσαίων, αν και όλοι δεν έχουν είδησιν γραμμάτων, μ' όλον τούτο είναι ολίγον πρακτικοί εις το επάγγελμά των ημπορούσαν να γένουν και καλήτεροι, αν είχαν ολίγην προτίμησιν, μα τι ημπορεί να ειπή τινάς εκεί οπού θριαμβεύει η αμάθεια; Ποδάρι σου, και ποδάρι μου λέγει εκείνος οπού μόλις ημπορεί να διαβάση τα κολυβογράμματα. Δια τούτο αν και κανένας από αυτούς έχη ολίγην φιλομάθειαν, ακολουθεί να κρυώνη η προθυμία του, βλέπωντας τον άγιον... τον άγιον... να συνάξη πλειότεραις (λειτουργιαίς) προσφοραίς.

80. Οι Λαρισσινοί έχουν μίαν μοναχήν εκκλησίαν εις όνομα του Αγίου Αχιλλείου. Οι εγκάτοικοι Τούρκοι εις τα 1769 Ιουνίου 12 την είχαν κρημνίση, όθεν οι χριστιανοί έκτοτε εκκλησιάζονταν εις τα περίχωρα, και μ' όλον οπού πολλαίς φοραίς είχαν πασχίση να την ξανακτίσουν, όμως δεν ημπορούσαν να πάρουν την βασιλικήν άδειαν, αλλ' εις τα 1794 Μαρτίου 5 εις τον καιρόν της δραγομανίας του μακαρίτου Πεγζαδέ Γεώργου Μουρούζη μετά βίας πέρνωντάς την με πολλότατα έξοδα, και με την συνδρομήν και επιστασίαν του τότε μητροπολίτου Λαρίσσης, του τωρινού Εφέσου κυρ Διομμυσίου, την έκτισαν πολύ μεγαλητέραν, και ευμορφοτέραν, ωραιότεραν από την πρώτην. [...]

+ 81. Των Εβραίων είναι (και αυταίς έως) περισσότεραις από 500 φαμηλιαίς, άνθρωποι πλούσιοι, σαράφιδες, πραγματευταί, και τεχνίταις. Ζουν ελευθερώτερα από τους χριστιανούς εξ αιτίας οπού έχουν τον τρόπον της ζωής των καλήτερον, και δεν παραφθοούνται από τους Τούρκους. Η φυ-

σική δεισιδαιμονία των Εβραίων κυριεύει πλειότερον τους Λαρισσινούς από πολλά άλλα μέρη. Έχουν και αυτοί δύο κοινά συναγώγια, και άλλα μικρότερα εις τα σαράφικα σπήτια.

✦ 82. Η Λάρισσα πολιτικά διοικείται από τους εντοπίους Πέηδες, έρχεται χρονικής από την Κωνσταντινούπολιν και μουλάς, ο οποίος έχει υποκειμένους 6 Κατήδες, τον Βολιώτην, τον Τουρναβίτην, τον Αγυιώτην, τον Κεσερλιώτην, τον Καρδιτζιώτην και τον Παζαρικιώτην. Ο βαθμός του Λαρισσινού Μουλά είναι ανώτερος από πολλών άλλων μουλάδων, μόν' είναι λάθος εκείνο οπού γράφουν μερικοί, ότι επέχει τον δεύτερον βαθμόν του Σέχη Ισλάμη της Κωνσταντινουπόλεως, και τον διαδέχεται όταν αποθάνη.

83. Πνευματικά διοικείται από τον μητροπολίτην της, ο οποίος εις την φήμην του ονομάζεται Λαρίσσης και Τυρνάβου, υπέρτιμος και έξαρχος δευτέρας Θετταλίας και πάσης Ελλάδος. [...]

✦ 87. Γίνονται εις την Λάρισσαν τρία παζάρια την εβδομάδα. Κάθε Κυριακή και Τετράδη εις ένα μέρος, οπού ονομάζεται τόπος Παζαριού, και τούρκικα παζάρζερε. Και κάθε Παρασκευή εις άλλο μέρος, οπού ονομάζεται Ευλοπάζαρον. Συνάζονται από τα περίχωρα πολλοί δια να πωλήσουν και να αγοράσουν όλα των τα χρειαζούμενα. Γίνονται και άλλα δύο παζάρια κάποτε δια τα ζώα. Το ένα, οπού ονομάζεται Τζιαμπάζικα, εξ αιτίας οπού αυτού πραγματεύονται τα άλογα, μουλάρια, και γαϊδούρια. Και το άλλο κατά τον Ταμπάκ μαχαλάν, οπού πραγματεύονται βόδια, και βουβάλια.

✦ 88. Έχει και ταχυδρόμιον, τούρκικα μενζήλι, του οποίου τα άλογα δια μεν την Κωνσταντινούπολιν αλλάζονται εις την Κατερίνην, δια δε τα Μπιτώλια εις την Ελασσώνα, δια τα Ιωάννινα εις τα Τρίκκαλα, και δια τον Μωρέαν εις τα Φέρσαλα. [...]

Τούρναβος

110. Ο Τούρναβος, και η Τύρναβος, άλλος από τον μεγάλον Τούρναβον της Βουλγαρίας, πολιτεία με έως 1000 σπήτια, εις το αριστερόν του Ξηράη ποταμού, καινούργια, και πραγματευτάδικη, εις χαριεστάτην τοποθεσίαν, και πεδιάδα, με πλήθος πηγαδήσια και αξιόλογα νερά (οπού πίνονται), με κατοίκους χριστιανούς, και ολίγους Τούρκους, με ένα νεόκτιστον και αξιόλογον παλάτι του Βελή Πασιά, υιού του Τεπελενλή Αλή Πασιά, με 14, 15 εκκλησιαίς, μικραίς και ακαλλώπισταις, 2 μοναστήρια έξω από την πολιτείαν προς δυσμάς, και 5, 6 τζιαμιά. [...]

112. Οι Τουρναβίταις δουλεύουν αλατζιάδες μεταξωτοί (ούς), και βαμβακερούς, σερβέταις, και αξιόλογα μπουχασιά, είναι και πολλοί μπα-

σματζίδες, βάφουν και κόκκινα νήματα, τα οποία πραγματεύονται εις διάφορα μέρη, και απολαβαίνουν καλόν κέρδος. Κάμνει ο τόπος των κάθε λογής γεννήματα, και πολύ κρασί, και διάφορα λαχανικά, από τα οποία τα περισσότερα εξοδεύονται εις την Λάρισσαν. Τα τουρναβίτικα καρπούζια είναι τα καλύτερα της Θετταλίας.

113. Γίνεται εις τον Τούρναβον παζάρι κάθε σάββατον, και εις τον τόπον του παζαριού έχουν ένα μεγάλον ωρολόγιον του ηλίου. Γίνεται και χρονικής εις ταις 23 του Απριλίου ένα πραγματευτάδικον πανηγύρι, το οποίον τούρκικα ονομάζεται Κουμ παζάρι, εξ αιτίας οπού γίνεται εις τον άμμον του ποταμού, και βαστά μίαν εβδομάδα. [...]

158. Γίνεται εις τα Φέρσαλα παζάρι κάθε τρίτην ημέραν της εβδομάδος, και κάθε χρόνον εις ταις 15 Αυγούστου γίνεται ένα πραγματευτάδικον πανηγύρι, οπού βαστά μίαν εβδομάδα. Εις τον τόπον του παζαριού έχουν ένα μεγάλον ωρολόγι του ηλίου οπού κτυπά 24 ώραις. Τα φερσαλινά αστραγάλια, τούρκικα νεμπλεμπιά ονομαζόμενα, και κάτι αμυγδαλοχαλβάς είναι τα αξιολογώτερα της Θετταλίας. Ευγάζουν και αρκετόν καπνόν, οπού ισοτιμάται με το Αρμυριώτικον Χαρέμ Τουτούνι ονομαζόμενον. Έχουν και ολίγα αμπέλια, των οποίων το κρασί γίνεται αξιόλογον, όταν δεν το χαλνούν (βάζοντες) με νερόν. [...]

Τρίκκαλα

+174. Τα Τρίκκαλα, το παλαιόν η Τρίκκη από κάποιαν Τρίκκην θυγατέρα του Ασωπού, και γυναίκα του Υψέως, πολιτεία με έως 1000 σπήτια, επισκοπή, και πασιαλήχι, επάνω εις το ποτάμι, το οποίον απ' αυτήν τώρα λαβαίνει το όνομα, εις πλαγινήν τοποθεσίαν και καρποφόρον εις διάφορα γεννήματα, με κατοίκους χριστιανούς, Τούρκους και ολίγους Εβραίους. [...]

176. Γίνεται και εις τα Τρίκκαλα παζάρι κάθε δευτέραν ημέραν της εβδομάδος, όπου συνάζονται από όλα τα περιχώρα βουνήσιοι και καμπήσιοι δια τα χρειαζούμενά των, τα οποία εις αυτήν ευρίσκουν ευθηνότερα. Τα τρικκαλινά πράσα και πεπώνια είναι τα καλύτερα και νοστιμότερα της Θετταλίας. Εδώ εξ αρχής γυμβρούκι καμμιάς πραγματείας δεν εστάθηκεν. Ο Πασιάς της είναι τριών τουινιών, και έχει εις την εξουσίαν του όλον τον κάμπον μαζί με τα ρεβένια, και αρπαλήχι την Λάρισσαν. Προτήτερα είχε την καθέδραν του εις τα Τρίκκαλα, τώρα όμως είναι ολίγα χρόνια οπού απέρασεν εις την Λάρισσαν.

[Π. Οικονόμος-Λαρισσαίος, *Ιστορική τοπογραφία ενός μέρους της Θετταλίας - 1817*, έκδ. Μ.Μ. Παπαϊωάννου, Αθήνα 1989, σ. 157-161, 164-167, 169-171, 176, 188, 192-193.]